

ՀԵՅԴԱՐԻ ՄԱՍՈՒԴ ՄԱՍՈՒԴԻ

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի փիլիսոփայության, հասարակագիտության և իրավունքի ինստիտուտի հայցորդ

ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՔԸ ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔՆԵՐՈՒՄ

Պարսկերեն արմատական բառարանի համաձայն՝ «մանուկ» (արաբերեն՝ *թեֆլ*, որը տարածված կիրառություն ունի նաև պարսկերեն լեզվում՝ հոմանիշ ունենալով պարսկերեն *քուդաք* բառը), նշանակում է մարդու երեխա, նորածին, փոքրիկ՝ անկախ նրա սեռից, եթե չի հասել արբունքի շրջանին և անչափահաս է¹: (Այստեղից հետևություն, որ հայերենում կիրառվող «մանուկ» եզրի պարսկերեն հոմանիշներ «քուդաք» և «թեֆլ» բառերը տարիքային ավելի մեծ ժամանակաշրջան են ընդգրկում իրենց մեջ՝ սկսելով նորածնից մինչև արբունքի շրջանին հասած երեխաները):

Իրանի Իսլամական Հանրապետության (*այսուհետև ԻԻՀ*) «Քրեական օրենսգրքի» 49-րդ կետի առաջին հոդվածի, ինչպես նաև ԻԻՀ «Հանրային դատարանների դատավարության եղանակների մասին» գործող օրենսգրքի 219-րդ կետի առաջին հոդվածի համաձայն՝ «անչափահաս» է «այն երեխան, որն ըստ կրոնական օրենքների՝ անչափահաս է համարվում»: Եվ քանի որ վերոհիշյալ երկու օրենսգրքերում չի սահմանվել «անչափահասության» որոշակի տարիքը, ուստի անհրաժեշտ է դիմել ԻԻՀ քաղաքացիական օրենսգրքին, որի 1210-րդ կետի առաջին հոդվածի համաձայն՝ «ֆիզիկապես չափահաս են համարվում լուսնային տարվա հաշվարկով տասնհինգը լրացրած տղաներն ու ինը լրացրած աղջիկները»²:

Իրանում, սակայն, ցավոք նույնացվում են քրեական պատասխանատվության ու կրոնական չափահասության տարիքները, հետևաբար հանցագործություն կատարած երեխան (տղաների դեպքում՝ 15, իսկ աղջիկների դեպքում՝ 9) տվյալ տարիքին հասնելուց ընդամենը մեկ օր հետո ստանում է ըստ օրենքի չափահասների համար սահմանված պատիժն ու արժանանում հասարակական միևնույն վերաբերմունքին, ինչպիսին լինում է չափահաս անձանց պարագայում: Հանցագործ երեխաների տարիքի հիմամբ նրանց պատասխա-

նատվությունը դասակարգող և սահմանող օրենքների բացակայությունը ներկայում համարվում է ԻԻՀ-ում գործող քրեական օրենքների խոշորագույն թերություններից մեկը:

Երեխաների քրեական իրավունքի ու պատասխանատվության հարցում առաջնային խնդիր է համարվում հստակեցնելը, թե ո՞վ է մանուկը կամ երեխան, և ո՞ւմ է կարելի երեխա կամ մանուկ կոչել: Այլ կերպ ասած, տարիքային ո՞ր փուլում է սկսվում մանկությունը և ե՞րբ ավարտվում: Այս հարցադրումներին տրված պատասխանները կլուսաբանեն «մանուկ» կամ «երեխա» եզրերի իմաստը, սակայն դա այնքան էլ պարզ և դյուրին գործ չէ, ինչպես թվում է առաջին հայացքից: Տարբեր երկրների իրավական գրականության մեջ մարդուն, սկսած մոր արգանդում ձևավորվելու առաջին իսկ պահերից մինչև չափահաս դառնալը, անվանում են տարբեր անուններով՝ պտուղ, նորածին, մանուկ, կատարյալ անչափահաս, անչափահաս մանուկ, չափահաս մանուկ, անչափահաս երեխա, չափահաս երեխա, պատանի և այլն³: Ու անկախ նրանից, որ այդ փուլերը որոշ առումներով ընդհանուր եզրեր ունեն, այդուհանդերձ նաև բնութագրում են մարդու աճի և տարիքային էվոլյուցիայի առանձնահատուկ ու որոշակի մի շրջանը:

Ըստ պարսկերեն բացատրական բառարանի՝ անչափահաս է համարվում այն մանուկը, երեխան կամ մարդը, որը չի հատել չափահասության եզրագիծը: Այլ կերպ ասած, անչափահասությունը ցանկացած մարդու համար կյանքի այն ժամանակաշրջանն է, որն սկիզբ է առնում նրա ծնունդով և հասնում մինչև չափահասության տարիքը:

Չափահաս դառնալը պայմանավորված է երեխայի ֆիզիկական աճի ու նրա արբունքի հետ: «Ըստ էության դա մարդու կյանքի շրջափուլերի (մանկություն, արբունք, երիտասարդություն, ծերություն) երկրորդ էտապն է, որն ի հայտ է գալիս մարմնական ցայտուն փոփոխություններով ու

www.lawinstitute.am

արագ աճով, սեռական օրգանների ֆունկցիոնալ ունակությունների և կարողությունների դրսևորումով և առհասարակ ֆիզիոլոգիական հասունությամբ»⁴։ Բժշիկների և կենսաբանների խորին համոզմամբ՝ նշված փոփոխությունների և, առհասարակ, արբունքի տարիքը խիստ անձնական բնույթ է կրում, և այն հնարավոր չէ ընդհանրացնել ու տարածել բոլորի վրա, և յուրաքանչյուր երեխա, հնարավոր է արբունքի հասնի տարբեր տարիքում։ Այլ կերպ ասած, հնարավոր չէ ճշգրիտ տարիք նկատի առնել բոլոր անձանց բնական արբունքի համար։

Այդուամենայնիվ իրավական տարբեր համակարգերը քրեական պատասխանատվության ենթարկելու համար հիմք են ընդունում օրենքով սահմանված տարիքը, այսինքն օրենքի տեքստում իբրև նախապայման նկատի ունեն քրեական պատասխանատվության նվազագույն տարիքը և դրա հիմամբ՝ նրանց, ովքեր հասնում են բնական տարիքի այդ փուլին, համարվում են հասուն՝ չափահաս ու քրեական անբողջական պատասխանատվության ենթակա։

Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում ըստ քաղաքացիական օրենսգրքի 1210-րդ օրենքի առաջին հոդվածի՝ տղաների արբունքի տարիքը տասնհինգ տարեկանն է, իսկ աղջիկներինը՝ ինը, համաձայն որի՝ չափահաս անձը, անկախ նրա մտավոր արբունքից ու գիտակցական կարողություններից՝⁵ «կղատվի չափահաս անձանց օրենքով ու կրի կատարած հանցանքին համապատասխան պատիժ»⁶։

Յավոք, մեր քննարկումից պարզվում է, որ Իրանի իրավական համակարգում քրեական հասունության կամ աճի և քաղաքացիական հասունության միջև տարբերություն է նկատի առնվել, և առկա է տարբեր մոտեցում. դեռ ավելին, օրենքը հիմնված է այն սկզբունքի վրա, որ քրեական հասունությունը անհրաժեշտ ու հարկավոր չէ անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու համար, հետևաբար երեխան պատժի է ենթակա, եթե նույնիսկ ապացուցված չէ նրա քրեական հասունությունը։ Ինչ վերաբերում է քաղաքացիական հասունության խնդրին, զարմանալի է, որ չափահաս անձի կողմից իրականացված գործառնությունները, եթե հստակ ու ապացուցված չէ նրա քաղաքացիական հասունությունը, վավերական չեն համարվում և կատարման ենթակա չեն։

Իսլամական իրավական համակարգում արբունքի և չափահասության տարիքի նկատառման կապակցությամբ ներկայացված են մի շարք հիմ-

նավորումներ ու պատճառներ, որոնց գլխավոր դրույթներին հակիրճ կերպով կանոնադաշտնանք ստորև։

«Չափահասություն» եզրը Ղուրանում բացատրվում է որպես մանկության ավարտ, սեռական օրգանների հասունացում, սեռական հարաբերությունների և սերնդագործության կարողություն։ Այդուհանդերձ Ղուրանը չի շեշտում տվյալ փուլին անցնելու որոշակի տարիք, այլ ընդամենը ներկայացնում է մարմնական ու մտավոր մի շարք առանձնահատկություններ, որոնք ի հայտ են գալիս տվյալ ժամանակահատվածում։ Օրինակ, Ղուրանի «Նեսա» սուրայի վեցերորդ այաթում կարդում ենք. «Փորձե՛ք որբերին ու եթե գտնեք, որ նրանք սեռական առումով հասունացել են, ապա նրանց հանձնե՛ք նրանց գույքը, քանի որ նրանք արդեն հասուն են ու չափահաս»⁷։ Վերոհիշյալից կարելի է ենթադրել, որ «չափահասություն» եզրը իսլամական սուրբգրային աղբյուրներում իմաստավորվում է որպես «սեռական հասունություն», որն անշուշտ համարվում է մի շարք արտաքին գործոններով։

Իսլամական մանրապատումներում⁸ և՛ առանձին դրվագներով, և՛ պարզապես ակնարկների տեսքով շոշափվել է արբունքի, ֆիզիկական հասունության և չափահասության թեման։ Այստեղ, ինչպես և Ղուրանում, չափահասության եզրագիծը սահմանվում է ոչ թե որոշակի տարիքով, այլ ուղղակի ֆիզիկական և հատկապես սեռական օրգանների կատարելագործմամբ ու սերնդագործության կարողունակությամբ։

Իհ-Հ իրավական համակարգում, ինչպես և աշխարհի բազմաթիվ այլ երկրների իրավական համակարգերում, ստուգապես չի մեկնաբանվել «մանուկ» կամ «երեխա» եզրը, այլ ուղղակի սահմանվել է որոշակի մի տարիք, որը լրացնելուց հետո հանցանք իրականացրած անչափահասը պարտավորվում է պատասխան տալ օրենքի դիմաց և կրել համապատասխան պատիժ։

Այստեղ անդրադառնալու ենք «մանուկ» կամ «երեխա» եզրերի իրավական ոլորտի իմաստին ու առնչություններին, որ անհրաժեշտաբար չեն նույնացվում քրեական իրավունքի ոլորտում դրանց նշանակության հետ։

1989 թվականին ՄԱԿ-ի «Մանկանց իրավունքների» գրասենյակի գլխավոր ատյանը հռչակել ու ստորագրել է «Մանկանց իրավունքների կոնվենցիա»-ն, որը միջազգային մասշտաբով ներկայացվել է աշխարհի բոլոր երկրներին։ Փաստա-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

թուղթն ընդունել և ստորագրել են նաև ԻԻՀ իրավական ներկայացուցիչները: Կոնվենցիայի առաջին կետը նշում է. «Միանշանակ անչափահաս են համարվում բոլոր այն երեխաները, ովքեր դեռ չեն լրացրել տասնութ տարին՝ բացառությամբ այն երեխաների, որոնք ըստ օրենքի՝ նշված տարիքից առաջ արդեն չափահաս են համարվել»: Վերոհիշյալից կարելի է եզրակացնել, որ առաջին. սույն օրենքը պայմանավորվում է նաև այն հանգամանքով, որ վավերացված տարիքը չհակասի օրենքը ստորագրող երկրների ներքին օրենսդրության մեջ սահմանված տարիքային չափանիշներին, որի դեպքում հիմք կընդունվի տվյալ երկրի օրենքը: Երկրորդ. տասնութ տարին պետք է հաշվել երեխայի հենց ծննդյան օրից մինչև այն լրանալու օրը, այլ կերպ ասած, այն չի պարունակում մոր արգանդում գտնվելու կամ պտղության ամիսները: Այս վերջին խնդիրը բազմաթիվ վեճերի առիթ է հանդիսացել:

Այսպես օրինակ, չնայած Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներն ստորագրել է նշված կոնվենցիան, սակայն ցարդ չի վավերացրել ներքին օրենսդրությամբ, և դա հիմնավորվում է նրանով, որ «եթե պտուղը՝ իբրև մանուկ, առնված է կոնվենցիայի պաշտպանության տակ, ապա դրա բնութագիրը ևս պետք է ներառվեր կոնվենցիայի մեջ»:

Գտնում են, որ Իրանի իրավական համակարգում չի կարելի պտղին համարել մանուկ կամ երեխա, քանի որ դրանք և՛ իրավական նախընթացով ու ավանդույթներով, և՛ օրենքով տարբերվում են միմյանցից, ու նաև օրենսդիրը գործնականում զանազան օրենքների մեջ տարբեր վճիռներ է նախատեսել մանկան ու պտղի մասին, և առհասարակ պտղի կյանքն ու մարդկային կյանքը էապես առանձնանում են միմյանցից:

Կոնվենցիայի շուրջ առկա տարակարծություններով հանդերձ՝ և այն, որ ի վերջո պտուղը մանուկ չի համարվել, այդուհանդերձ չի նշանակում, որ պտուղը զերծ է մնացել ամեն կարգի իրավական պաշտպանությունից: Բազմաթիվ երկրների թվում Իրանում ևս իրավական ու քրեական օրենքների ճանապարհով պաշտպանված է պտուղը: Նշենք, օրինակ, ԻԻՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 957-րդ կետը. «Պտուղը ներառվում է քաղաքացիական օրենսգրքում, պայմանով, որ այն «ողջ» լույս աշխարհ գա»:

Համաշխարհային մասշտաբում առկա հակասությունները «անչափահաս» եզրի որոշակի և կատեգորիկ լուսաբանման խնդրում տարածվում

են նաև զանազան երկրների իրավական դաշտում՝ դառնալով իրավա-քրեական ակնառու բարդությունների ու թերութունների սկիզբ: Ինչպես բազմաթիվ երկրներում, Իրանում նույնպես բացակայում են համատարած ու միմյանց լրացնող ընթացակարգերն ու քրեական օրենքները: Ավելին, նրանցից յուրաքանչյուրը ըստ էության այլ կերպ է մեկնաբանում «անչափահասություն»-ը, սահմանում նոր ու յուրօրինակ սահմանումներ ու տարիքային չափանիշներ: ԻԻՀ օրենքների մեջ որոշակիորեն առանձնանում է ԻԻՀ քաղաքացիական օրենսգրքը՝ 1361 թվականին վավերացված բարեփոխումներով, որի 1210-րդ կետի առաջին հոդվածում նշվում է. «Ֆիզիկապես չափահաս են համարվում լուսնային տարվա հաշվարկով տասնհինգ տարին լրացրած տղաներն ու ինը տարին լրացրած աղջիկները»: Այսպիսով, ըստ օրենքի սահմանման՝ հիշյալ տարիքներում՝ «մանկության» ավարտից անմիջապես հետո, վերջիններս թույլատրվում է պաշտոնապես՝ իսլամական շարիաթի օրենքների համաձայն, ամուսնանալ: Ըստ վերոհիշյալի՝ աղջիկներն ու տղաները վեց տարվա տարածությամբ են շրջանցում «մանկության» փուլը, չնայած անհրաժեշտ են նկատում ընդգծել, որ նույն օրենքի երկրորդ հոդվածի համաձայն՝ «երեխաների ֆիզիկական չափահասությունից (արբունքից) մինչև տասնութ տարեկան դառնալն ընկած ժամանակահատվածում նրանց տնտեսական հասունությունը անհրաժեշտ է ապացուցել դատարանում»:

Հետևաբար գտնում են և այն տեսակետն ունեն, որ 1210-րդ կետի 2-րդ հոդվածը միանշանակ մատնացույց է անում ու պատգամում է այն իրավական դրույթը, որ ֆինանսանյութական բնագավառում մանկության շրջանի գործողությունների հետևանքները շարունակվում են մինչև տասնութ տարեկանի ավարտը, և որ ֆիզիկական արբունքը կամ հասունությունը և տնտեսական հասունությունը կամ աճը երկու տարբեր վճիռներ են պարունակում, այնինչ՝ քաղաքացիական հասունության համար պարտադիր կերպով անձը պետք է անցկացնի ֆիզիկական արբունքի շրջանը, այսինքն՝ անձի իրավական հասունությունը պայմանավորված է նրա չափահասությամբ:

ԻԻՀ քաղաքացիական օրենքում մի այլ հակասող վճիռ ևս առկա է անձի՝ երեխայության շրջանից դուրս գալու հետևանքների մասին. քաղաքացիական օրենսգրքի 1042-րդ կետի համաձայն՝ «ամուսնությունն արգելվում է ֆիզիկական չափահասությունից առաջ»: Այստեղից հետևություն, որ

www.lawinstitute.am

ամուսնության և նոր ընտանիք ձևավորելու տարիքը համարվում է մանկության կամ երեխայության շրջանի ավարտը, որը կարող է տարբեր մարդկանց մոտ տարբեր տարիքում լինել: Ֆիզիկական հասունության հիմնական չափորոշիչը ընտանիք ձևավորելու և սերնդագործելու կարողությունն է, որը մի որակական էվոյուցիայի ու առարկայական փոփոխության արդյունք է: Աղջիկների համար ինը և տղաների համար տասնհինգ տարիքների նշանակումը՝ իբրև քրեական պատասխանատվության չափորոշիչ, կիրառվել է 1361 թվականի՝ խնդրո առարկա օրենքների մեջ իսլամական կրոնական օրենքները մտցնելու և այդ շրջագծում փոփոխություններ կատարելու նպատակով: Սույն օրենքը առաջնորդվում է Իսլամական Շիա դավանանքի հայտնի կրոնապետների տեսակետներով, որոնք, սակայն, շատ դեպքերում չեն համապատասխանում հասարակության ներկա իրողություններին ու պայմաններին:

Իրանի Կրթության նախարարության և առնչակից այլ հաստատությունների միջոցով մայրաքաղաք Թեհրանի դպրոցներում կատարված բժշկագիտական ու հասարակական հետազոտությունների հիմամբ աղջիկների ֆիզիկական արբունքի տարիքը շատ է տարբերվում օրենսդիրի միջոցով ճշտված տարիքից: Այս հետազոտությունների համաձայն՝ աղջիկ երեխաների արբունքի տարիքի միջինը Թեհրան քաղաքում տասներեքն է, որը չորս տարի տարբերվում է օրենքի ճշտած արբունքի տարիքից:

Ներքևում բերված աղյուսակը մի նմուշ է տարբեր տարիքներում արբունքի գոյացման և ցրվածության մասին¹⁰:

Բուժքույրական ուսումնարանի աղջիկների արբունքի տարիքի աղյուսակ <i>ընդհանուր թիվը՝ 400 հոգի</i>	
տարիքային խումբ	արբունքի հաճախականություն
9-10 տարեկան	4 հոգի
10-11 տարեկան	3 հոգի
11-12 տարեկան	13 հոգի
12-13 տարեկան	49 հոգի
13-14 տարեկան	79 հոգի
14-15 տարեկան	102 հոգի
15-16 տարեկան	75 հոգի
16-17 տարեկան	38 հոգի
17-18 տարեկան	11 հոգի
18 տարեկան	27 հոգի

Ինչպես նկատվում է սույն աղյուսակում, արբունքի առավելագույն հաճախականությունը 14-15 տարեկանում է, իսկ նվազագույնը՝ 10-11 տարեկանում: Աղյուսակի տարիքային վերջին հինգ խմբերի մեջ, այսինքն՝ 14-18 տարեկանում, հաճախականության հանրագումարը կազմում է 253 հոգի 400 հոգուց, որը մատնացույց է անում վիճակագրական նմուշի բարձր մեծամասնությունը՝ ավելի քան 63%-ը: Հետևաբար, առաջնորդվելով սույն հետազոտության արդյունքներով, կարելի ասել, որ Թեհրան քաղաքում աղջիկների արբունքի ամենաիրական ու հաճախակի հանդիպող տարիքը 14-15 տարեկանի շրջանն է: Այս նույն աղյուսակի տարիքային առաջին երեք խմբավորումների՝ 9-12 տարեկան աղջիկների մոտ արբունքը կազմում է վիճակագրական նմուշի ընդամենը 5%-ը:

Այստեղից եզրակացություն. ԻԻՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1210-րդ կետի թելադրանքը՝ ինը տարեկանը համարել աղջիկների տեսական հասունության ու չափահասության տարիք, ծայրահեղական է ու հեռու գիտական հիմունքներից և հասարակական իրողություններից: Նկատի առնելով, որ քրեական պատասխանատվության տարիքը ևս ճշտվում է այս օրինական թելադրանքից, սակայն ոչ առարկայական ու իրական հիմունքներով, հետևաբար Իրանի Իսլամական Հանրապետության իրավական համակարգի կարևորագույն անհրաժեշտություններից է շուտափույթ ձեռնարկել սրբագրելը և բարեփոխել քաղաքացիական օրենսգրքի 1210-րդ կետի չափահասության տարիքի մասին հոդվածը՝ այն համապատասխանեցնելով առարկայական պայմաններին ու գիտական հիմունքներին:

Ինչպես նկատվեց, հույժ կարևոր է անչափահասների տարիքային սահմանների լուսաբանումը, դրանց պարզաբանումն ու որոշակի բաժանումներով դասակարգելը, քանի որ առաջիններիս շահերն ու իրավունքները պաշտպանելուց առաջ նախ և առաջ անհրաժեշտ է որոշակի պատկերացում կազմել նրանց տարիքային սահմանումների մասին, ինչը մեծապես կնպաստի նաև ձեռնարկվելիք հետագա քայլերին ու որոշումներին: Անչափահասների տարիքային ստորաբաժանումներն իրականացնելուց հետո միայն հնարավոր կդառնա անդրադառնալ նաև նրանց քաղաքացիական ու քրեական պատասխանատվության տարիքին, նրանց կողմից իրականացված հանցանքների աստիճաններին ու կայացված վճիռների ու սահմանված պատիժների ծանրությանը: «Քրեական պա-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

տասխանատվության հասակը այն տարիքն է, երբ անհատն արդեն ի վիճակի է կատարյալ չափահասի պես իր կատարած հանցանքի դիմաց կրել համապատասխան պատիժ»¹¹ : Եվ քանի որ քրեական օրենքները մշակվել են քրեական պատասխանատվության սահմաններում, ուստի անհատ-քաղաքացին ի վիճակի կլինի փոխհատուցել կատարած խախտման կամ հանցանքի համար, երբ ի վիճակի կլինի նախ ճանաչել այն: Կնշանակի, թե առանց որոշակի պատկերացում կազմելու «անչափահասության» տարբեր փուլերի ու տարիքային մանրութների մասին, ոչ միայն դժվար, այլև անհնար կլինի պարզել նաև քաղաքացիական և, որ ավելի էական է, քրեական պատասխանատվության որոշակի տարիքի սահմանները:

Հեղինակիս կարծիքով և իբրև գործնական առաջարկ՝ գտնում ենք, որ ԻԻՀ-ում օրենսդիր իշխանությանը անհրաժեշտ է չափահասության և քրեական հասունության նյութերի կապակցությամբ առկա քննադատությունները նվազեցնելու և այդ առումով իրավական կացությունը կարգավորելու նպատակով բարեփոխման ենթարկի տվյալ օրենքները: Այս իմաստով բարեբեր ազդեցություն է ունենալու քրեական օրենսդրության մեջ քրեական

հասունության հասկացությունը մտցնելը՝ նախաձեռնելով քրեական աստիճանական պատասխանատվության ձևը, որն Իրանում նախընթաց է ունեցել Իրանի Իսլամական Հեղափոխությունից (1979 թ.) առաջ նույնպես: Այսինքն՝ քրեական չափահասության տարիքը նույնացնելով իսլամական չափահասության տարիքի հետ, աղջիկների և տղաների պարագայում համապատասխանաբար 9 և 15 լուսնային տարին նկատի առնելով՝ դրանով հստակեցնի, որ այդ տարիքից ցածր երեխաները զերծ են քրեական, ոչ թե դաստիարակչական որևէ պատասխանատվությունից, հետապնդումից ու հաշվետվությունից: Արբունքին հաջորդող տարիքում ևս պետք է ճշտել ու նկատի առնել մանկության և պատանեկության տարիքների և հասարակության ժամանակակից պահանջները, ձևակերպել քրեական աստիճանական պատասխանատվությունը՝ հստակ դարձնելով, որ հիշյալ անհատներին հնարավոր է քրեական հետապնդման ենթարկել ու տարիքային առանձին խմբավորումներին համապատասխան պատժիչ, կարգապահական ու դաստիարակչական գործողություններ ձեռնարկել:

¹ Դեհիտոդա Ալի Աքբար. Պարսկերենի արմատական բառարան, հատոր 33, «Սիրուս» հրատարակչություն, Թեհրան, 1335, էջ 275:

² Քանի որ լուսնային յուրաքանչյուր տարի ունի 254 օր, ուստի իսլամական արեգակնային, ինչպես նաև քրիստոնեական տարեթվերի համաձայն՝ անչափահաս են համարվում տասնչորս ու կես տարին լրացրած տղաներն ու ութ ու կես տարին լրացրած աղջիկները:

³ Քաշեֆի Էսմայիլ. «Մաշհադ քաղաքի անօթևան երեխաների իրավական ու քրեաբանական իրավիճակի ուսումնասիրությունը», Մազհստրոսական դիպլոմային աշխատանք, Թեհրանի պետական համալսարանի իրավաբանության ու քաղաքական գիտությունների Ֆակուլտետ, քրեաբանության ամբիոն, Թեհրան, 1379, էջ 35-36:

⁴ Էբադի Շիրին. «Մանկանց իրավունքները», հատոր 1-ին, «Ակնարկ Իրանի երեխաների իրավունքներին», 4-րդ տպագրություն, «Քանուն» հրատարակչություն, Թեհրան, 1375, էջ 148:

⁵ Նաև «Capacity to exercise, այսինքն՝ օրենքի գործադրման կարողականություն, որի դիմաց կա նաև capacity to acquire հասկացությունը, որը նշանակում է ձեռք բերված օրենքը:

⁶ Վալիդի Մոհամմադ Մալեհ. «Ընդհանուր քրեական օրենսգիրք, քրեական պատասխանատվություն (հանցագործություն, համագործակցություն, հանցակցություն)», հատոր 3-րդ, 1-ին տպագրություն, «Նաշր դադ» հրատարակչություն, Թեհրան, 1373, էջ 164:

⁷ «Սուրբ Դուրան». հայերեն ամբողջական թարգմանությունը և ծանոթագրությունը, թարգմանությունը պարսկերենից՝ Էդիկ Հախվերդյանի, Հայաստանի Հանրապետությունում Իրանի Իսլամական Հանրապետության դեսպանության նախաձեռնությամբ, «Հայաստան» հրատարակչություն, Երևան, 2006-2007թթ.:

⁸ Մանրապատումները Մոհամմադ մարգարեի և նրան հաջորդող տասներկու շիա իմամների վարքն ու նրանց խոսքերի ընդհանուր համակարգն է, որը համարվում է Իսլամական օրենքների մեկնաբանման կարևորագույն աղբյուրներից մեկը:

⁹ Ֆոն Գելան, Գերհարդ, «Միջազգային իրավունք, նյութեր միջազգային ընդհանուր իրավունքի մասին», հատոր 2-րդ, թարգմանությունը Մոհամմադ Հոսեյն Հաֆեզյանի, «Միզան» հրատարակչություն, Թեհրան, 1379, էջ 653:

¹⁰ Շամյաբի Հուշանգ. «751 երեխաների ու պատանիների հանցագործությունը», 3-րդ տպագրություն, «Վիսթար»

հրատարակչություն, Թեհրան, 1372, էջ 68:

¹¹ Աշուրի Մոհամմադ. «Հանցագործ պատանիների վերաբերյալ մշակված նոր ռազմավարությունները», Թեհրան, 1379, էջ 71:

Գրականության ցանկ

1. Աշուրի Մոհամմադ. «Հանցագործ պատանիների վերաբերյալ մշակված նոր ռազմավարությունները», «Ամիրքաբիր» հրատարակչություն, Թեհրան, 1379:
2. Գեհխոդա Ալի Աքբար. «Արմատական բառարան», հատոր 33-րդ, «Սիրուս» հրատարակչություն, Թեհրան, 1335:
3. Շամյարի Հուշանգ. «Հանցագործ մանուկներն ու պատանիները», «Վիսթար» հրատարակչություն, Թեհրան, 1372:
4. Ֆոն Գելան Գերհարդ. «Միջազգային իրավունքը, նյութեր միջազգային ընդհանուր իրավունքի մասին» հատոր 2-րդ, քարգմանություն Մոհամմադ Հոսեյն Հաֆեզյանի, «Միզան» հրատարակչություն, Թեհրան, 1379:
5. Էբադի Շիրին. «Մանկանց իրավունքները», հատոր 1-ին, «Ակնարկ Իրանի երեխաների իրավունքներին», 4-րդ տպագրություն, «Քանուն» հրատարակչություն, Թեհրան, 1375:
6. «Մուրբ Դուրան». հայերեն ամբողջական քարգմանությունը և ծանոթագրությունը, քարգմանությունը պարսկերենից՝ Էդիլ Հախվերդյանի, Հայաստանի Հանրապետությունում Իրանի Իսլամական Հանրապետության դեսպանության նախաձեռնություն, «Հայաստան» հրատարակչություն, Երևան, 2006-2007թթ.:
7. Քաշեֆի Էսմայիլ. «Մաշհադ քաղաքի անօրևան երեխաների իրավական ու քրեաբանական իրավիճակի ուսումնասիրությունը», Մագիստրոսական դիպլոմային աշխատանք, Թեհրանի պետական համալսարանի՝ իրավաբանության ու քաղաքական գիտությունների Ֆակուլտետ, Քրեաբանության ամբիոն, Թեհրան, 1379:
8. Վալիդի Մոհամմադ Սալեհ. «Ընդհանուր քրեական օրենսգիրք, քրեական պատասխանատվություն (հանցագործություն, համագործակցություն, հանցակցություն)», հատոր 3-րդ, «Նաշրդադ» հրատարակչություն, 1-ին տպագրություն, Թեհրան, 1373:

РЕЗЮМЕ

Возраст уголовной ответственности в законодательстве Исламской Республики Иран

В уголовном законодательстве Исламской Республики Иран, особенно в соответствии с первым приложением статьи (пункта) 49 “Исламского закона наказания”, в отличии от прошлых законов, возраст уголовной ответственности определяется на основе критериев исламской религии (“Каноническая зрелость”).

На практике органы исполнения наказания Ирана, вместо представления интерпретации “канонической зрелости”, обосновали его в “Гражданском кодексе”, который предполагает сексуальную или физическую зрелость и на основе этого считают, что девочек возраста 9-ти лун и мальчиков возраста 15-ти лун можно наказывать также как и взрослых.

В статье наряду с обсуждением и анализом принципов и стандартов возраста уголовной ответственности в праве Исламской Республики Иран представлены недостатки и проблемы этого направления, а также возможные методы и процедуры их устранения и сглаживания.

SUMMARY

The age of penal responsibility in Islamic Republic of Iran’s law

In the penal codes of Iran, according to annex one of article 49 of Islamic Punishment law, in specific, unlike the past rules, the “Canonical maturity” is determined as the penal maturity grown age. In practice the penal authorities, instead of presenting the interpretation of Canonical maturity entrust the definition expressed in the civil law which is assumed as to be in accordance with the gender maturity, that is 9 years (Lunar) of age for girls and 15 years (Lunar) of age for boys who will be subject to legal punishment. This article seeks to analyze and assess the criterion of the drawbacks of the penal puberty in Iran and introduce proper procedures.